

Prof. dr hab. inż. Wojciech Wróblewski
Zakład Mikrobioanalitiky
Wydział Chemiczny, Politechnika Warszawska
Noakowskiego 3, 00-664 Warszawa
tel./fax: 234 56 31
e-mail: wuwu@ch.pw.edu.pl

Warszawa, 4 kwietnia 2016 r.

RECENZJA

**rozprawy doktorskiej mgr Pawła Malinowskiego
„Charakterystyka i zastosowanie wybranych materiałów polimerowych
w bioczujnikach z detekcją elektrochemiczną lub spektroskopową”**

Sensory chemiczne i biosensory są urządzeniami analitycznymi intensywnie rozwijanymi z powodu dużego zapotrzebowania na proste i szybkie metody pomiarowe przydatne w analizie klinicznej i biologicznej, ochronie środowiska czy przemysłowej kontroli procesowej. Opracowanie selektywnych sensorów wymaga przede wszystkim ustalenia odpowiedniego składu warstwy receptorowej, decydującej o ich parametrach pracy. Dlatego prowadzone od lat badania w tej dziedzinie obejmują poszukiwanie selektywnych warstw z zastosowaniem nowych receptorów rozpoznających wybrane anality oraz materiałów polimerowych, zapewniających prawidłowe działanie czujników. Ważnym zagadnieniem jest także miniaturyzacja sensorów, ze względu na możliwość analizy próbek o małych objętościach, wymagania kompatybilności z miniaturowymi systemami analizy chemicznej oraz czynnikami ekonomicznymi decydującymi o minimalizacji kosztów wytworzenia samych sensorów, jak i obniżeniu kosztów jednostkowej analizy.

Tematyka rozprawy doktorskiej mgr Pawła Malinowskiego „Charakterystyka i zastosowanie wybranych materiałów polimerowych w bioczujnikach z detekcją elektrochemiczną lub spektroskopową”, wykonana pod kierunkiem prof. dr hab. Krzysztofa Maksymiuka, wpisuje się w przedstawione powyżej kierunki badawcze. Autor przedstawił wyniki przeprowadzonych badań nad opracowaniem warstw receptorowych oraz planarnych (bio)sensorów elektrochemicznych i optycznych z wykorzystaniem materiałów polimerowych (przewodzące warstwy polianiliny, mikrosfery poliakrylanowe) oraz kropek kwantowych. Realizacja założonych celów prac badawczych może być istotna z punktu widzenia konstrukcji prostych i tanich sensorów/biosensorów a zwłaszcza jednorazowych testów paskowych z detekcją elektrochemiczną lub optyczną. Problematyka rozprawy mieści się w obszarze badań nad nowoczesnymi (bio)sensorymi elektrochemicznymi, rozwijanym od wielu lat w Pracowni Elektroanalizy Chemicznej Wydziału Chemii Uniwersytetu Warszawskiego, z wynikami o znaczącej pozycji w literaturze światowej.

Przedstawiona do recenzji praca doktorska została zredagowana w języku polskim, ma tradycyjny układ i składa się z 8 rozdziałów. Pierwsze rozdziały pracy, poprzedzone krótkim wstępem, przedstawiają przegląd literaturowy wprowadzający czytelnika w zagadnienia poruszane w dalszej części rozprawy. Kolejne rozdziały to część eksperymentalna – opis konstrukcji badanych układów oraz omówienie rezultatów badań własnych Autora, uzyskanych dla kolejnych warstw receptorowych sensorów elektrochemicznych i optycznych. Rozprawę kończy krótki rozdział podsumowujący otrzymane wyniki i przedstawiający ogólne wnioski. Praca obejmuje 205 stron maszynopisu z 115 rysunkami oraz 7 tabelami; w tekście znajdują się 232 odnośniki do literatury, zebrane na końcu rozprawy. Układ zarówno części literaturowej jak i eksperymentalnej jest logiczny, choć nie do końca przejrzysty (tytuły niektórych rozdziałów i podrozdziałów nie zawsze oddają dobrze ich zawartość); ponadto błędy edytorskie, stylistyczne czy skróty myślowe pogarszają czytelność pracy.

Szczegółowe omówienie rozprawy doktorskiej

Rozprawę doktorską rozpoczyna krótki wstęp, w którym Doktorant przedstawił obszar swoich zainteresowań badawczych oraz zakres prac badawczych, które były realizowane w ramach przewodu. W części literaturowej (rozdziały 1-5), przedstawione zostały zagadnienia istotne z punktu widzenia prowadzonych badań. Doktorant omówił przede wszystkim podstawy działania czujników chemicznych (głównie bioczujników optycznych i elektrochemicznych) oraz scharakteryzował otrzymywanie, właściwości i zastosowanie polimerów przewodzących (polianiliny) w konstrukcji w sensorów potencjometrycznych. W kolejnym rozdziale scharakteryzowane zostały enzymy; ze względu na temat rozprawy, Autor skupił uwagę na dwóch, stosowanych dalej w pracach badawczych, enzymach: ureazie oraz fosfatazie alkalicznej. Dalej omówiono zwięzłe otrzymywanie i właściwości fizykochemiczne kolejnych materiałów (mikrosfery poliakrylanowe, kropki kwantowe) wykorzystanych przez Autora, jako matryce optycznie czułych warstw receptorowych.

Część doświadczalną pracy doktorskiej rozpoczyna rozdział 6 i 7, w których Doktorant zebrał stosowane odczynniki/aparaturę i omówił krótko techniki instrumentalne stosowane w badaniach (potencjometrię, voltamperometrię cykliczną i elektrochemiczną spektroskopię impedancyjną oraz spektrofotometrię UV-Vis i spektrofluorymetrię). W kolejnym, obszernym rozdziale 8 przedstawione zostały wyniki badań własnych, poświęcone kolejnym etapom planowanych prac badawczych. W pierwszej kolejności Autor omówił procedurę wytwarzania sensorów planarnych typu *all-plastic* (umożliwiających pracę w trybie elektrochemicznym i optycznym) z wykorzystaniem polimeru przewodzącego – polianiliny – nanoszonej w prosty sposób w postaci zawiesiny na folię poliestrową. Porównane zostały przy tym właściwości elektrochemiczne i optyczne tak otrzymanych warstw z polianiliną elektropolimeryzowaną. Wyniki badań potwierdziły możliwość wykorzystania polianiliny, jako warstwy receptorowej

sensorów elektrochemicznych i optycznych czułych na: pH, amoniak oraz kationy metali (podkreślić należy, że w przypadku czujników potencjometrycznych, przewodząca warstwa polianiliny umożliwiła także wyprowadzenie sygnału elektrycznego). Zdecydowanie bardziej interesująca była modyfikacja planarnych elektrod polianilinowych dodatkową warstwą octanu celulozy zawierającą enzym – ureazę, pod kątem uzyskania bioczujników mocznika (pracujących w obydwu trybach). Po optymalizacji pojemności buforowej roztworu użytego w trakcie pomiarów, przygotowane biosensory wykazywały liniową zależność sygnału od logarytmu stężenia mocznika w zakresie fizjologicznego poziomu tego związku w osoczu krwi. Te właśnie wyniki w moim przekonaniu stanowią najważniejsze, oryginalne osiągnięcie Doktoranta.

Ważnym etapem prac badawczych było opracowanie warstw receptorowych polianiliny z unieruchomioną fizycznie fosfatazą alkaliczną (pułapkowaną w octanie celulozy), które wykazywały czułość na jony monofluorofosforanowe w szerokim zakresie stężeń. Czułość warstw polianilinowych na pH wykorzystano dalej w analizie aktywności fosfatazy alkalicznej w roztworze metodą potencjometryczną i spektrofotometryczną. W rozdziale 8 opisano także próbę zastosowania innych materiałów polimerowych – mikrosfer poliakrylanowych – jako warstw receptorowych czułych na mocznik (po dowiązaniu pochodnej fluoresceiny i ureazy). Uzyskane mikrosfery umożliwiały spektrofluorymetryczne oznaczanie mocznika w zakresie stężeń 10^{-8} – 10^{-4} M (pomiar w płytkach 96-dołkowych). Należy również dodać, że w pracy doktorskiej zasygnalizowano modyfikację nanocząstek – kropek kwantowych CdSe/ZnS za pomocą ureazy (również pod kątem analizy ilościowej mocznika).

Rozprawę doktorską kończy rozdział poświęcony podsumowaniu uzyskanych wyników prac eksperymentalnych.

Ocena merytoryczna rozprawy doktorskiej

Przechodząc do oceny merytorycznej należy stwierdzić, że tematyka pracy doktorskiej jest ciekawa i ważna z punktu widzenia konstrukcji tanich i prostych biosensorów, które mogą być przydatne w analizie klinicznej i środowiskowej. Z uwagi jednak na obowiązek krytycznego podejścia do ocenianej pracy, chciałbym przedstawić poniżej uwagi ogólne i szczegółowe dotyczące poszczególnych części rozprawy.

Po pierwsze – dobór i układ zagadnień omówionych w części literaturowej uważam za trafny i czytelny. Autor przedstawił jednak w każdym rozdziale jedynie opis kilku wybranych przykładów: stosowanych materiałów, opracowanych warstw receptorowych oraz sensorów bez krytycznej dyskusji tj. podkreślenia wad/zalet, ograniczeń/problemów w proponowanych rozwiązaniach/podejściach. Ponadto, zabrakło mi podsumowania przeglądu literaturowego, które wskazywałoby na stan wiedzy w danej dziedzinie i które uzasadniałoby celowość podjętych prac badawczych w ramach przewodu. Mam także pewne zastrzeżenia do

samego wstępu, w którym Autor nie określił precyzyjnie celu rozprawy i nie sformułował, co stanowić będzie oryginalne podejście (nowość naukową) w rozwiązaniu danego problemu naukowego (tj. nowe materiały, tryb pomiaru potencjometryczny i spektroskopowy, czy może nowe architektury sensorów i ich porównanie). Uwagi szczegółowe do części literaturowej przedstawiłem poniżej:

1. Rozdział 1.4. – problematyka biosensorów ujęta dość wrywkowo i niespójnie (np. w części 1.4.2. Bioczujniki optyczne..., Autor opisuje działanie czujników optycznych),
2. Rozdział 2.4. – Autor przedstawił wykorzystanie polimerów przewodzących, jako warstw receptorowych sensorów potencjometrycznych zapominając o ważnej roli, jaką mogą pełnić w sensorach na stałym podłożu (*all-solid-state*), jako warstwy przejściowe (*solid-contact*),
3. Rozdział 3.2. – zabrakło doprecyzowania, jaka jest rola polimerów przewodzących (np. polipirolu, polianiliny) w opisanych konstrukcjach biosensorów (matryca membranowa, warstwa przewodząca czy warstwa receptorowa?),
4. Rozdział 3.3. – opisane zostały przykładowe metody oznaczania aktywności fosfatazy alkalicznej, brak natomiast wzmianki o zastosowaniu ALP w konstrukcji bioczujników,
5. Rozdział 4 – nomenklatura – mikrosfery polimerowe modyfikowane odpowiednimi chromoforami/fluoroforami nie stanowią sensorów chemicznych (chromojonofor nie jest także czujnikiem chemicznym); ponadto w części tej dość lakonicznie opisany jest sposób modyfikacji/uczulania mikrosfer a zupełnie brakuje informacji, czy mikrosfery polimerowe są stosowane w konstrukcji sensorów chemicznych.

Zaprezentowany w części doświadczalnej materiał (opis badań, dyskusja wyników i sformułowane wnioski) dają podstawę do stwierdzenia, że eksperymenty zostały właściwie przeprowadzone, co doprowadziło Autora do realizacji celów rozprawy. Jednak w niektórych przypadkach pomiary nie zostały dobrze zaplanowane a uzyskane wyniki nie są kompletne (np. parametry pracy (bio)czujników nie zostały w sposób systematyczny wyznaczone); w przypadku warstw receptorowych wykorzystujących kropki kwantowe, przedstawione eksperymenty są bardzo ograniczone i wręcz wrywkowe (z tego względu uważam, że ten wątek mógłby być pominięty w rozprawie, która ograniczałaby się wtedy do badań wyłącznie materiałów polimerowych). Poniżej, uwagi szczegółowe do części doświadczalnej:

1. Uważam, że termin „czujnik jednorazowego użytku” nie jest poprawny, gdyż czujniki z założenia są urządzeniami wielokrotnego użytku (proponuję w tym przypadku termin „jednorazowy test paskowy”),
2. Rozdział 8.1. – tak jak napisałem powyżej, wg mojej opinii kropki kwantowe CdSe/ZnS ze związanym powierzchniowo enzymem a także mikrosfery poliakrylanowe modyfiko-

- wane fluoresceiną i enzymem umieszczone w płytce 96-dołkowej nie są czujnikami (są to jedynie warstwy receptorowe),
3. Rozdział 8.2. – Autor założył porównanie właściwości elektrochemicznych i optycznych warstw zawiesiny polianiliny z typowymi warstwami polianiliny otrzymywanymi na drodze elektropolimeryzacji, tymczasem w rozdziale tym odnaleźć można jedynie krótki komentarz dotyczący porównania odpowiedzi prądowych,
  4. Rozdział 8.2.1. – z czego wynikają różnice w kształcie krzywych kalibracji na pH elektrod z węgla szklanego z naniesioną warstwą polianiliny (patrz rysunki 67 i 69)?,
  5. Rozdział 8.3 (str. 143-144) – nie zgadzam się z interpretacją wyników prezentowanych na rys. 77 tj. wyjaśnienia różnej czułości odpowiedzi czujników z warstwą PANI dla dwóch zakresów stężeń amoniaku (odpowieź sensora przy rozcieńczaniu NH_3 sugeruje mechanizm stopniowego deprotonowania polimeru w całym zakresie stężeń); ponadto mylone są tutaj pojęcia „powtarzalność” i „odtworzalność” sensorów,
  6. Rozdział 8.5.1. – jaka jest powtarzalność oraz odtwarzalność opracowanych prostych biosensorów mocznika z warstwą polianiliny, stanowiących najważniejsze osiągnięcie w pracy?,
  7. Rozdział 8.5.2. i 8.5.3. – jaka jest zaleta spektrofluorymetrycznych metod oznaczania mocznika w płytkach 96-dołkowych z zastosowaniem mikrosfer poliakrylanowych modyfikowanych fluoresceiną i enzymem lub kropek kwantowych CdSe/ZnS ze związanym powierzchniowo enzymem, w stosunku do klasycznych metod analizy mocznika prowadzonych z enzymem w roztworze?
  8. Rozdział 8.6.2. – trudno jest na podstawie rysunków 110 i 111 wykreślić jakąkolwiek krzywą kalibracji czujnika (w czasie eksperymentu sygnał badanych czujników nie stabilizował się),
  9. Rozdział 8.7. i 8.8. – w analizie aktywności ALP wykorzystywany jest czujnik pH z warstwą polianiliny – jaka jest jednak zaleta takiej metody pomiarowej w porównaniu do podobnego eksperymentu, w którym detekcja zmian pH byłaby prowadzona za pomocą komercyjnej elektrody pH?; ponadto, w tytułach tych rozdziałów zastąpiłbym „zawartość ALP” wyrażeniem „aktywność ALP”.

W końcowym rozdziale rozprawy Autor przedstawił podsumowanie wyników prac badawczych prowadzonych w trakcie doktoratu. W części tej brakuje moim zdaniem nieco pogłębionej dyskusji i krytycznej analizy otrzymanych wyników, które umożliwiłyby np. sformułowanie wniosków wskazujących perspektywy dalszych badań aplikacyjnych w tym kierunku.

Podsumowanie recenzji

Pomimo moich krytycznych uwag przedstawionych powyżej, pracę doktorską Pawła Malinowskiego oceniam pozytywnie. Na podkreślenie zasługują w szczególności wyniki badań potwierdzające możliwość konstrukcji elektrochemicznych/optycznych biosensorów na stałym podłożu (tzw. *all-plastic*) lub jednorazowych testów paskowych z zastosowaniem warstw polimeru przewodzącego – polianiliny. Zaletą takich urządzeń byłyby niewątpliwie niski koszt oraz bardzo prosta metoda ich wytwarzania przy zachowaniu zadowalających parametrów pracy.

Podsumowując uważam, że założenia prac badawczych zostały zrealizowane przez mgr Pawła Malinowskiego a jego praca doktorska stanowi w dużej części nowość naukową w dziedzinie projektowania warstw receptorowych biosensorów. Przedstawione wyniki badań o charakterze poznawczym i aplikacyjnym zostały opublikowane w postaci dwóch artykułów w czasopiśmie z listy filadelfijskiego Instytutu Informacji Naukowej. Na tej podstawie stwierdzam, że rozprawa doktorska spełnia kryteria określone w art. 13 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65 poz. 595 ze zm. w Dz. U. z 2005 r. Nr 164 poz. 1365) i wnoszę o jej przyjęcie i dopuszczenie do publicznej obrony.

Wojciechowski